

Католицьке виховання: едубація чи інтрузія?

ОЛЕКСІЙ БРАСЛАВЕЦЬ

21 ЛИСТОПАДА 2018

У британської письменниці Мюріел Спарк є роман «Міс Джин Броді у розквіті літ», з вуст головної героїні якого звучить монолог, із якого, як на мене, варто починати розмову про католицьку педагогіку. Там, щоправда, ідеться не про католицьке виховання, проте суть проблеми показана доволі виразно.

Фото: Курія Товариства Ісуса - Pjposullivan1

Отже, віддаю слово міс Броді. «Слово “виховання” – це латинське “educatio”, яке походить від кореневого голосного “е” зі слова “ех”, тобто “назовні”, і дієслова “duco”, тобто “я веду”. Усе разом означає “виводити назовні”. Для мене виховувати – це виводити назовні те, що вже закладено в душі учня. Для міс Маккей виховувати означає вкладати в учня те, чого в ньому немає, і це зовсім не те, що я називаю вихованням. Я це називаю інтрузією, у сенсі вдиранням, від латинського префікса “in”, тобто “всередину”, й основи “trudo”, тобто “я впишаю”. Метод міс Маккей полягає в тому, щоб увіпхнути в голови учнів масу інформації; мій метод – вивести знання назовні, і саме це – справжнє виховання».

Щоб зрозуміти католицький підхід до суті виховання, варто, втім, поглянути не лише на літературні інтерпретації, а й на церковні документи, які містять кодифіковані норми канонічного права. Як на мене, Кодекс канонічного права (ККП) – це найструктурованіше з джерел, які визначають суть, місію, завдання й форми католицького виховання.

Насамперед варто зауважити, що канони ККП, присвячені вихованню, належать до норм, які стосуються учительського завдання Церкви. Уже це вказує, що католицьке виховання у своїй повноті – це частина місії Церкви, яка зокрема через нього прагне досягти мети «salus animarum», спасіння душ вірних.

Три канони (ККП 793–795), по суті, описують виховний процес. Привертає увагу згодна про те, що обов'язок виховання дітей належить насамперед батькам або особам, які їх заступають. Отже, саме сім'я – це фундамент католицького виховання. Вихователі, шкільні педагоги, викладачі університетів – це лише помічники, які підтримують виховні зусилля батьків і сім'ї. Окрім батьків, обов'язок виховувати несе й Церква, якій Бог довірив місію допомагати людям досягти повноти християнського життя (§ 1 кан. 794). Душпастирі мусять робити все можливе, аби вірні могли здобути католицьке виховання (§ 2 кан. 794).

Про зміст католицького виховання можна дізнатися з канону 795. Скероване на формування цілісної особистості, воно спрямовує людину до вищої мети та спільного блага соціуму. На вихованців також покладено певне завдання: передовсім не бути пасивним об'єктом впливу, а стати рівноправним учасником виховного процесу.

Один із найдієвіших (але не єдиний) прикладів реалізації католицького виховного концепту – це єзуїтська виховна модель, віддавна по праву шанована як у церковному, так і в педагогічному середовищі. Звертаюся до неї як до найпоказовішої, у жодному разі не прагнучи применшити значущість інших католицьких педагогічних шкіл.

Єзуїтська виховна система базується не лише на науково-практичних досягненнях і теоретичних розробках: у її основі лежать «Духовні вправи» святого Ігнатія Лойоли. Важливо, що ігнатіанська педагогічна модель – це не чиясь приватна думка, а система, інкорпорована в партикулярне право Товариства Ісуса і тому, хай і на локальному рівні, офіційно визнана в Церкві. Це важливий аспект, який може впливати на вибір виховної моделі в умовах культурного плюралізму – адже, визнаймо чесно, не всі педагогічні системи варто застосовувати у процесі католицького виховання. А чотири стовпи єзуїтського підходу справді цінні й ефективні саме в педагогічному сенсі.

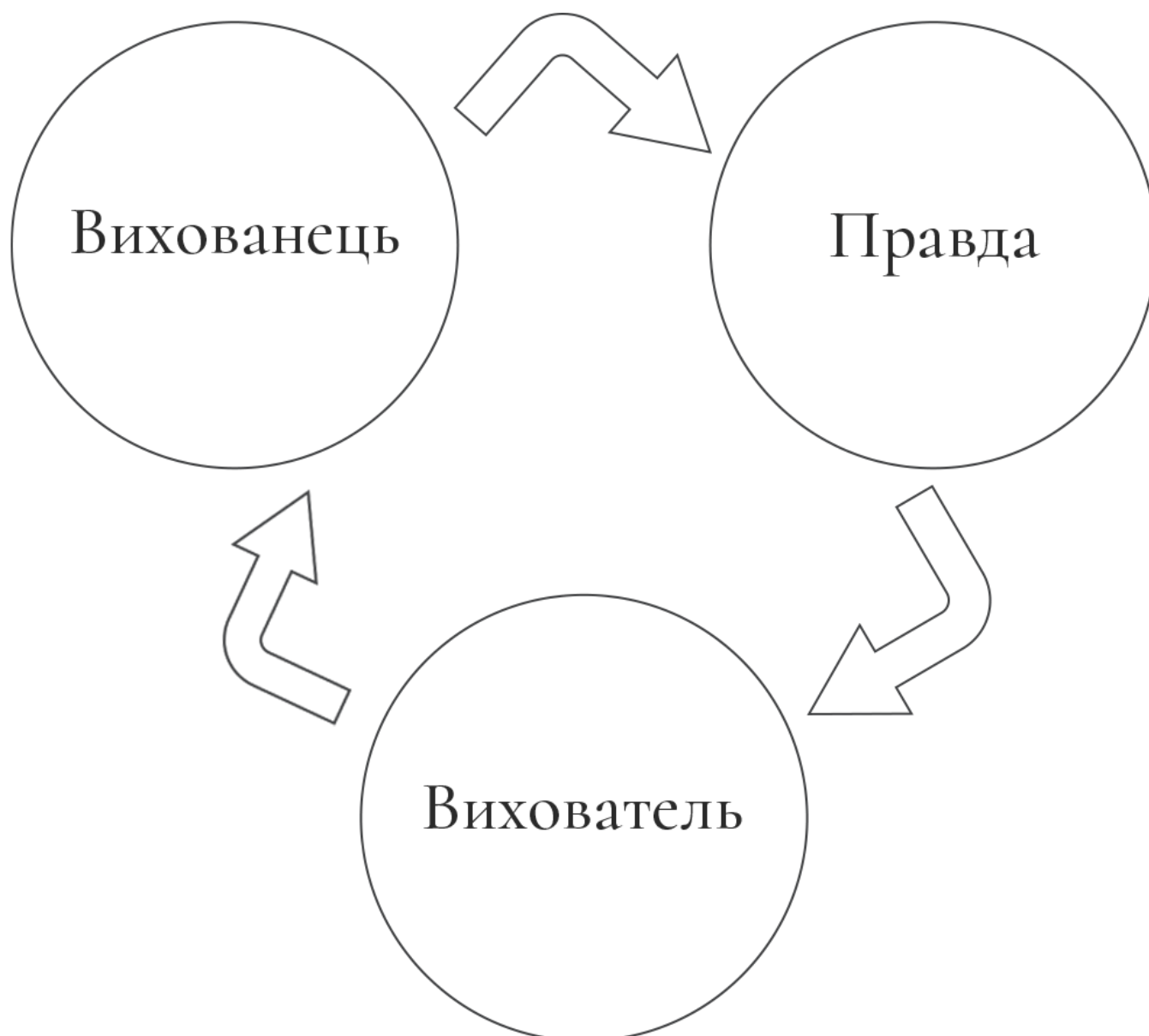
Перший із них – це формулювання виховної мети.

Ігнатіанській педагогіці ідеться про те, щоб досягти повноти інтелектуального розвитку вихованця відповідно до здібностей, які він отримав від Бога. Це не просто нагромадження

інформації або підготовка до професії (хоча вони також важливі), а прагнення повного зростання людини, виявом якого стануть учинки, просякнуті духом і присутністю Ісуса Христа. Така мета, сперта на здоровий глузд і натхнена спогляданням, провадить учнів до самодисципліни й ініціативи. Педро Аррупе, генерал Товариства Ісуса, висловив це лаконічно: «Вишкіл людини-для-інших». Генерал Петер-Ганс Кольвенбах же пояснив, кого прагне виховати ігнатіанська педагогіка: «Це має бути добре сформована людина, інтелектуально компетентна, спроможна на особисте зростання, релігійна, яка любить справедливість і віддано поширює її в жертвовному служінні на благо Божого люду».

Другий стовп – це взаємини вихованця й вихователя.

Найважливіша тут їхня самобутня ієрархія. У традиційній педагогіці, особливо тутешній, між вихователем-учителем і вихованцем-учнем встановлюються ієрархічні стосунки: вихователь наділений владними повноваженнями (звісно, у ментальному сенсі), вихованець же де-факто перебуває у статусі підвладного. Тут є ризик, що вихователь трактуватиме вихованця як «об'єкт виховного впливу». Тимчасом єзуїтська система (так званий єзуїтський трикутник) передбачає встановлення у виховному процесі стосунків між вихованцем і правдою, а роль вихователя полягає в тому, аби допомогти їх налагодити. У цій конструкції вихованець – це не об'єкт впливу, а суб'єкт виховання й освіти, який (і тільки він!) взаємодіє з правдою. Вихователь же скоріш координує дії підопічного. Для такого підходу важлива духовна складова: у Новому Завіті Христос називає Себе Правдою та Життям (Йн 14, 6), тож сприяти налагодженню стосунків вихованця з правдою означає зокрема спрямувати його на шлях до Христа. Вихователь має не закривати собою правду й не підмінити її, а лише допомагати вихованцю на шляху до неї.

Єзуїтський трикутник – система взаємин між вихователем і вихованцем

Третій стовп – це модель формації.

Тут ідеться про логічну й ефективну послідовність, яку святий Ігнатій Лойола застосовував у «Духовних вправах». Якщо коротко, то вона має такий вигляд.

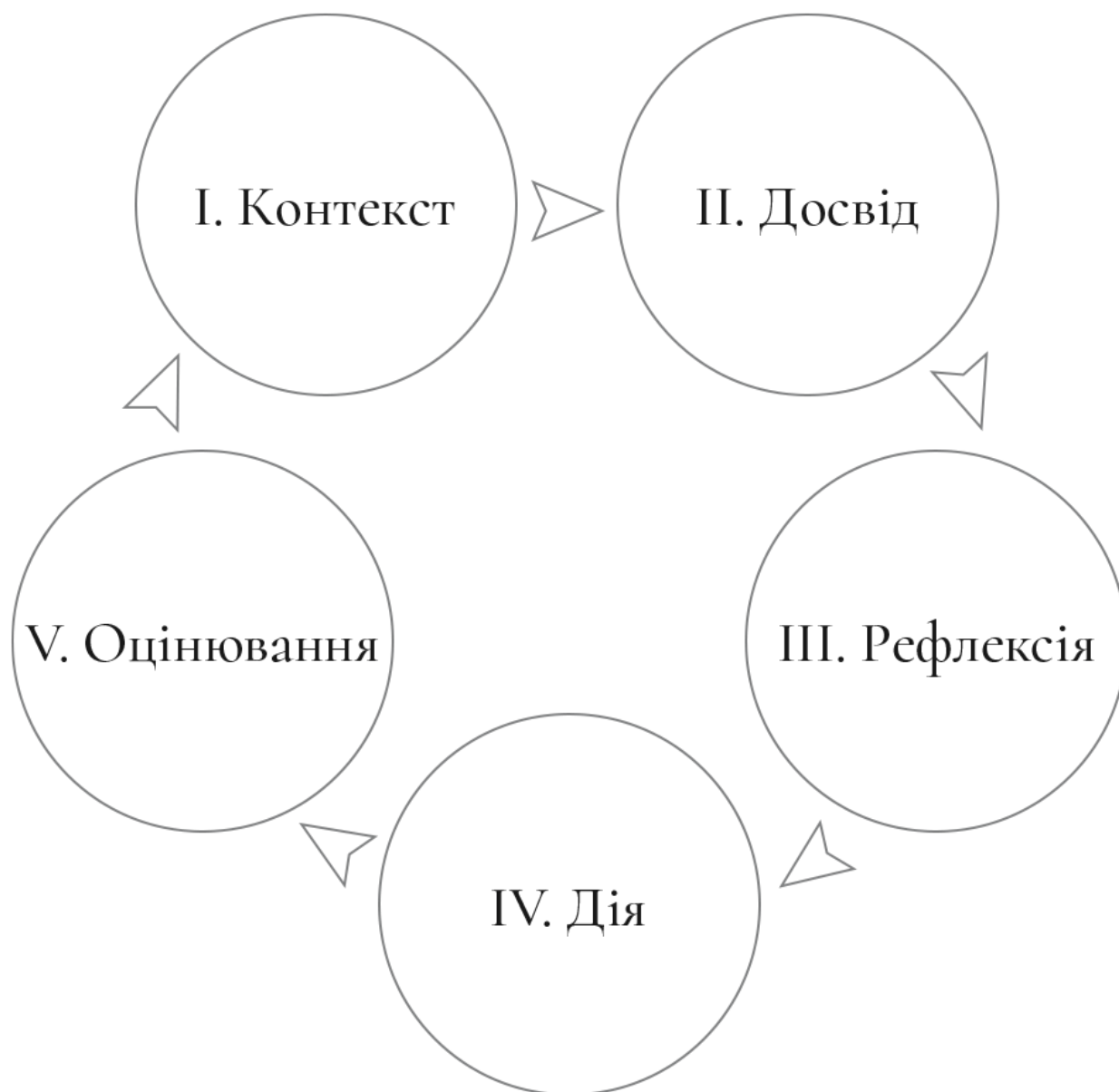
1. Контекст: завдання наставника – сформуванню й контекстуально підготувати вихованця до

певного досвіду, який тому потрібно пережити, щоб зробити висновки.

2. Досвід: завдання наставника – занурити вихованця в ситуацію, яка вимагатиме конкретних виборів, даватиме певні практичні знання і вміння тощо.
3. Рефлексія: завдання наставника – спрямувати вихованця на аналіз здобутого досвіду, на узагальнення, запитаннями скеровуючи у правильному напрямку.
4. Дія: здобутий і проаналізований досвід стає фактором, який визначає мотиви поведінки; наставник може моделювати аналогічні ситуації, які вимагатимуть від вихованця певних кроків – так формуються й закріплюються навички.
5. Оцінювання: завдання наставника – допомогти вихованцеві адекватно оцінити різні аспекти ситуації, від самооцінки на різних етапах до оцінки впливу ситуації на інших. Завершення циклу з цих п'яти етапів дозволяє вийти на новий рівень пізнання – за цією самою схемою.

Дуже ефективна модель, яка нагадує популярний «метод проектів», адже через індукцію дозволяє комплексно розв'язати завдання щодо формування знань, умінь і навичок.

Щоправда, вона потребує потужної роботи вихователя – ретельної підготовки й обробки деталей ситуації.

Ігнаціанська виховна модель виховання

Четвертий стовп – це принцип «не індоктринація, а формація».

Ідеться про індоктринацію в сенсі позбавлення когось стимулів до самостійного мислення чи

сприйняття іншої точки зору. Іншими словами, можна змусити вихованця вивчити напам'ять певні істини віри – але якщо ми не навчимо його переживати їх, рефлексувати над ними, керуватися ними в діях та оцінювати їх, то не виконаємо свого завдання як вихователі. У цьому сенсі монолог міс Броді, згаданий на початку, набуває особливого звучання. Якщо вихователь індоктринував, але не сформував, то, з погляду єзуїтської педагогіки, усі його зусилля були марні.

Однак – про це важливо пам'ятати – ігнатіанська модель потребує системного й комплексного підходу. Застосована фрагментарно, вона може не стати благом ані для вихователя, ні для вихованця. З іншого боку, саме тому варто поглиблено вивчати цю струнку систему, досліджувати її та, зрештою, використовувати.

ОЛЕКСІЙ БРАСЛАВЕЦЬ

21 ЛИСТОПАДА 2018

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in </home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php> on line **284**